

ЎТМИШГА НАЗАР

9 ЖИЛД, 9 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 9, НОМЕР 9

LOOK TO THE PAST

VOLUME 9, ISSUE 9

ТОШКЕНТ-2026

Бош мухаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош мухаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети

Аминова Азиза Марксовна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Навоий давлат педагогика институти

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори (DSc),
Тошкент ирригация ва кишлок хужалигини механизациялаш мухандислари институти
Миллий тадқиқот университети

Худайкулов Тулқин Дўстобоевич
Тарих фанлари доктори (DSc)
Шаҳрисабз дала педагогика институти

Гоффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қариш давлат техника университети

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Эшов Боходир Жўраевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Қариш давлат университети

Махкамova Надира Рахмановна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент ахборот технологиялари университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодири Абдуллаевна
тарих фанлари доктори (DSc),
Ўзбекистон Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Ғайратбек Мирзапўлатович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Андижон давлат университети

Рашидов Ойбек Расулович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон давлат тарихи институти

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмутаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Тожибоев Музаффар Турдибоевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ИИВ Академияси

Алиева Лале
тарих фанлари доктори (DSc),
Озарбайжон давлат университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори (DSc),
Догистон мустақил университети

Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Таниева Гулдона Мамановна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Низомий номидаги Ўзбекистон Миллий педагогика университети

Дорошенко Татьяна Ивановна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент,
Азербайджон давлат
иқтисодиёт университети

Мирзалиев Улуғбек Бегмурзаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Гулистон
давлат педагогика институти

Нуруллаева Шоира Кушназаровна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Урганч давлат университети

Курбанов Бахтияр Журабаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Наманган давлат университети

Хакимова Шоира Сағдуллаевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), UBS Тошкент филиали

Толибоева Нодира Одилжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети
Масъул котиб

Теймураз Ахалмосулишвили
тарих фанлари номзоди, профессор,
Телави давлат университети

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Қозоғистон дипломатия академияси

Рахмонқулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исаков Бахадир Нигматуллаевич
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Холмуродов Дилшод Рашидович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Жиззах давлат
педагогика университети

Юсупов Ахмеджон Шоназарович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Urganch davlat universiteti

Тиллахжаева Хуршида Джумаваевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Тошкент давлат техника университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Ўзбекистон Миллий университети
Масъул котиб

Исоков Бахтиёр Робиддинович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Тўхтабасев Аъзамжон Шарипхўжаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Халмуратов Бахтиёр Режавалиевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Алимардонов Отабек Қудратович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Ўзбекистон Миллий университети

Хасанова Нодира Ибрагимовна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти, Денов
тадбиркорлик ва педагогика институти

Турсунова Юлдуз Бобоқуловна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
ЎзР. ФА. Тарих институти

Азаматова Гулмира Байирбековна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Jizzax davlat pedagogika universiteti

Каримжонов Жасурбек Мухторжонович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Ўзбекистон Миллий университети

1. Ziyoda Abdullayeva

SHAXSNING O‘ZLIGINI ANGLASH MUAMMOSI: EKZISTENSIAL-FALSAFIY TAHLIL....5

2. Mirzoxid Askarov

O‘ZBEK MILLIY IDENTIKLIGINI TADQIQ ETISHNING ZAMONAVIY TARIXSHUNOSLIK
TENDENSIYALARI.....11

3. Nilufar Djurayeva

O‘ZBEKISTON XOTIN-QIZLAR QO‘MITASI FAOLIYATINING USTUVOR
YO‘NALISHLARI VA VAZIFALARI (1991-2020 yillar).....19

4. Nuralibek Bozarov

SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM SOHASINING INSTITUTIONAL VA
TASHKILIY-HUQUQIY ASOSLARI SHAKLLANISH TARIXI (1992–2000-YILLAR).....33

5. Shuhrat Djabborov

MOVAROUNNAHRDA ARAB YOZUVINING TARQALISHI VA YOZMA MADANIYAT
TARAQQIYOTIDAGI O‘RNI.....39

6. Rabiyaon Ibragimova

QUYI AMUDARYO HUDUDI DING‘ILDJA DEHQONCHILIK VOHASI AHOLISINING
UZUMCHILIGI TARIXI.....47

7. Наргиза Каримова

ИЗ ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОДСТВА И ТОРГОВЛИ БАКАЛЕЙНЫМИ
ТОВАРАМИ В УЗБЕКИСТАНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА.....51

8. Ruxiddin Patxiddinov

XX ASRNING 30-YILLARIDA O‘ZBEKISTONDA SANITARIYA-EPIDEMIOLOGIYA
NAZORATI TASHKILOTLARI FAOLIYATIDAN.....57

9. Soxiba Sulaymanova

TURK XOQONLIGINING TASHKIL TOPISH TARIXIDAN.....62

10. Umidbek Tashmuradov

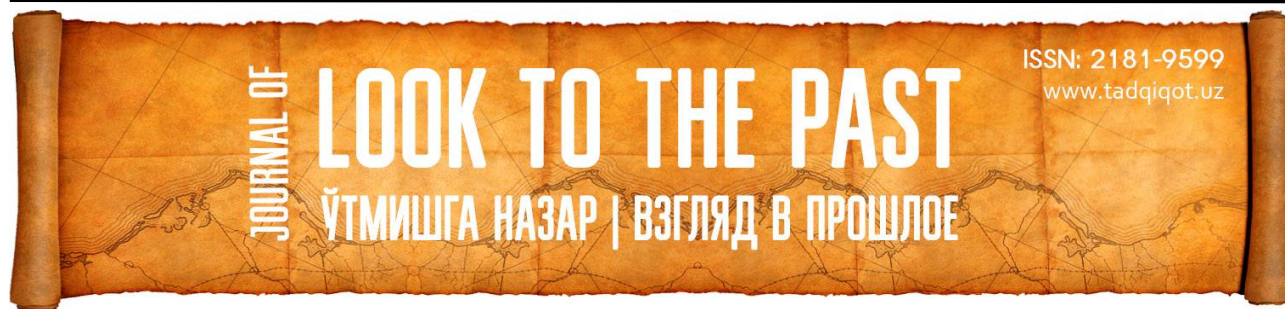
MUSTAQILLIK DAVRI SUV XO‘JALIGI, QASHQADARYO VILOYATI IRRIGATSIYA-
MELIORATSIYA TIZIMINING TARIXIY SHAKLLANISHI.....69

11. To‘lqin Xudoyqulov

BUXORO AMIRLIGI QO‘SHININING JANGOVAR TAYYORGARLIGI VA QUROLLANISH
DARAJASI: AN‘ANA VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI.....75

12. Хусан Хушвақтов

ТОШКЕНТ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК МАШИНАСОЗЛИК ЗАВОДИ (ТАШСЕЛЬМАШ) НИНГ
ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ ТАРИХИ.....82

ISSN: 2181-9599

www.tadqiqot.uz

JOURNAL OF

LOOK TO THE PAST

ЎТМИШГА НАЗАР | ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

Ziyoda Nabiyevna Abdullayeva,

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti,

Jismoniy madaniyat va gumanitar fanlar kafedrasida dotsenti

z.abdullayeva.tatu@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0318-2091>

SHAXSNING O‘ZLIGINI ANGLASH MUAMMOSI: EKZISTENSIAL-FALSAFIY TAHLIL

For citation: Ziyoda N.Abdullayeva. THE PROBLEM OF SELF-AWARENESS: AN EXISTENTIAL-PHILOSOPHICAL ANALYSIS. Look to the past. 2026, vol. 9, issue 9.

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23031799>

ANNOTATSIYA

Maqolada shaxsning o‘zligini anglash muammosi ekzistensial-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda o‘zlikni anglash tayyor mohiyatni kashf etish emas, balki uzluksiz davom etuvchi ekzistensial jarayon sifatida talqin etiladi. 2020–2025-yillarda nashr etilgan zamonaviy fenomenologik va ekzistensial tadqiqotlar tahlili asosida o‘zlikni anglashning to‘rt o‘lchovi — ekzistensial, narrativ, relatsion va tanaviy o‘lchovlar ajratilgan. Shuningdek, raqamli muhitda o‘zlikni anglash jarayonining o‘zgarishi, algoritmik shaxsiylashtirish va onlayn o‘zini taqdim etish bilan bog‘liq yangi muammolar ko‘rib chiqilgan. Natijada o‘zlikni anglashning to‘rt komponentli konseptual modeli taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: o‘zlikni anglash, ekzistensializm, autentiklik, shaxs, narrativ o‘zlik, fenomenologiya, erkinlik, mas’uliyat, raqamli o‘zlik, intersubektivlik, tanaviylik, ma’no izlash.

Абдуллаева Зиёда Набиевна,

Ташкентский университет информационных технологий

имени Мухаммада аль-Хорезми,

Кафедра физической культуры и гуманитарных наук, доцент

ПРОБЛЕМА ПОНИМАНИЯ ЛИЧНОСТНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ: ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется проблема самопознания личности с экзистенциально-философской точки зрения. В исследовании самопознание трактуется не как обнаружение готовой сущности, а как непрерывно длящийся экзистенциальный процесс. На основе анализа современных феноменологических и экзистенциальных работ, опубликованных в 2020–2025 годах, выделены четыре измерения самопознания — экзистенциальное, нарративное, реляционное и телесное. Рассматриваются также изменения процесса самопознания в цифровой среде и новые проблемы, связанные с алгоритмической

персонализацией и онлайн-самопрезентацией. В результате предложена четырёхкомпонентная концептуальная модель самопознания.

Ключевые слова: самопознание, экзистенциализм, аутентичность, личность, нарративная самость, феноменология, свобода, ответственность, цифровая самость, интерсубъективность, телесность, поиск смысла.

Ziyoda N.Abdullayeva,

Associate Professor, Department of
Physical Culture and Humanities,

Tashkent University of Information Technologies
named after Muhammad al-Khwarizmi

THE PROBLEM OF SELF-AWARENESS: AN EXISTENTIAL-PHILOSOPHICAL ANALYSIS

ABSTRACT

The article analyses the problem of personal self-understanding from an existential-philosophical perspective. Self-understanding is interpreted not as the discovery of a ready-made essence but as a continuously ongoing existential process. Based on an analysis of contemporary phenomenological and existential studies published between 2020 and 2025, four dimensions of self-understanding are identified: existential, narrative, relational and bodily. The article also examines how the process of self-understanding changes in the digital environment and the new problems associated with algorithmic personalisation and online self-presentation. As a result, a four-component conceptual model of self-understanding is proposed.

Index Terms: self-understanding, existentialism, authenticity, person, narrative self, phenomenology, freedom, responsibility, digital self, intersubjectivity, embodiment, search for meaning.

Kirish:

Shaxsning o'zligini anglash masalasi falsafaning eng qadimiy va ayni paytda eng dolzarb muammolaridan biridir. "Men kimman?" degan savol har bir insonning hayotida ma'lum bir bosqichda, ko'pincha inqirozli vaziyatlarda o'tkir tarzda qo'yiladi. Ekzistensial falsafa aynan shu savolni markazga qo'ygani bilan boshqa falsafiy yo'nalishlardan ajralib turadi.

Klassik metafizik an'anada inson muayyan mohiyatga ega bo'lgan mavjudot sifatida qaralgan bo'lsa, ekzistensial falsafada mavjudlik mohiyatdan oldin keladi. Bu esa o'zlikni anglashni tayyor javobni topish emas, balki uni doimiy ravishda yaratib borish jarayoni sifatida tushunishga olib keladi. Shaxs har bir tanlovi orqali o'zining kim ekanligini belgilaydi va shu tariqa o'z mavjudligi uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi.

Zamonaviy fenomenologik tadqiqotlarda ushbu masala yanada aniqlashtirilmoqda. Xususan, o'zlik (self-identity) va shaxs aynanligi (personal identity) tushunchalari o'rtasidagi farq muhim metodologik ahamiyat kasb etmoqda: birinchisi subyektning o'zini qanday his qilishi va tushunishiga, ikkinchisi esa uning vaqt davomida bir xil shaxs bo'lib qolishiga taalluqlidir [1, 235].

Mavzuning dolzarbligi:

Muammoning dolzarbligini kuchaytiruvchi yana bir omil — raqamli muhitning ta'siridir. Ijtimoiy tarmoqlarda o'zini taqdim etish, algoritmik tavsiya tizimlari va onlayn obraz yaratish shaxsning o'zi haqidagi tasavvuriga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqotlar algoritmik shaxsiylashtirish insonning o'zi haqidagi tushunchasini shakllantirishda faol ishtirok etayotganini ko'rsatmoqda [2, 217].

Shu bilan birga, o'zlikni anglash muammosi bo'yicha zamonaviy adabiyotda yagona konseptual ramka shakllanmagan. Fenomenologik, narrativ, relatsion va texnologik yondashuvlar ko'pincha bir-biridan alohida rivojlanmoqda. Ushbu tadqiqotning ilmiy bo'shlig'i aynan shu tarqoqlikni bartaraf etish zarurati bilan belgilanadi.

Metodlar va o'rganilganlik darajasi:

Tadqiqot turi. Ish nazariy-analitik xarakterga ega bo‘lib, empirik ma’lumot to‘plashni emas, mavjud falsafiy adabiyotni konseptual tahlil qilishni nazarda tutadi.

Manbalar tanlash mezonlari. Tahlilga quyidagi mezonlarga javob beruvchi manbalar kiritildi: (a) 2020–2025-yillarda nashr etilganligi; (b) retsenzentlanadigan ilmiy jurnal yoki nufuzli nashriyot mahsuloti ekanligi; (c) o‘zlik, shaxs aynanligi, autentiklik yoki o‘zini anglash masalasiga bevosita bog‘ishlanganligi; (d) fenomenologik, ekzistensial yoki analitik falsafa doirasida bajarilganligi. Ushbu mezonlar asosida 13 ta manba yakuniy tahlilga kiritildi.

Metodlar quyidagilardan tashkil topgan:

1. Falsafiy-germenevtik tahlil — matnlarning ma’noviy qatlamlarini ochish va mualliflar pozitsiyasini talqin qilish uchun;

2. Fenomenologik yondashuv — o‘zlikni anglash tajribasini birinchi shaxs nuqtayi nazaridan tavsiflash uchun;

3. Konseptual tahlil — “o‘zlik”, “autentiklik”, “shaxs aynanligi” tushunchalarining mazmunini aniqlashtirish uchun;

4. Qiyosiy tahlil — turli yondashuvlarning kuchli va zaif tomonlarini solishtirish uchun;

5. Konseptual modellashtirish — yakuniy natijani yaxlit model shaklida taqdim etish uchun.

Tahlil bosqichlari. Ish uch bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda manbalar mazmuni bo‘yicha kodlandi va asosiy tematik guruhlar ajratildi. Ikkinchi bosqichda guruhlar o‘rtasidagi konseptual bog‘liqliklar aniqlandi. Uchinchi bosqichda natijalar yagona model doirasida umumlashtirildi.

Cheklovlar. Tadqiqot nazariy tahlil bilan cheklanadi va empirik tekshiruvni o‘z ichiga olmaydi. Shuningdek, tanlangan manbalar asosan Yevropa va Amerika falsafiy an‘anasiga mansub bo‘lib, bu natijalarning madaniy universalligi masalasini ochiq qoldiradi [3, 22].

Tadqiqot natijalari:

1. O‘zlikni anglashning ontologik maqomi. Tahlil qilingan manbalarning aksariyati o‘zlikni anglashni statik holat emas, balki jarayon sifatida talqin qiladi. Fenomenologik yondashuvda o‘zlik vaqt ichida cho‘zilgan, uzluksiz va yaxlit tajribani mumkin qiluvchi transsendental tuzilma sifatida qaraladi. Ayni paytda shaxs aynanligi ko‘proq boshqalarning tavsiflari, madaniy konstruktlar va xarakter xususiyatlari bilan bog‘lanadi [4, 353].

Muhim natija shundan iboratki, o‘zlikni anglash faqat ijobiy identifikatsiya orqali emas, balki inkor orqali ham kechadi. Shaxs o‘ziga taklif etilayotgan hikoyaga “yo‘q” deya olishi uning o‘zlikni shakllantirish qobiliyatining muhim ko‘rsatkichidir.

2. O‘zlikni anglashning to‘rt o‘lchovi. Manbalarni tematik kodlash natijasida to‘rtta barqaror o‘lchov ajratildi.

1-jadval

O‘zlikni anglashning ajratilgan o‘lchovlari

O‘lchov	Mazmuni	Asosiy manba
Ekzistensial	Tanlov, erkinlik va mas’uliyat orqali o‘zini belgilash	Kruks, 2023
Narrativ	Hayotni izchil hikoya sifatida qurish va qayta talqin qilish	Iftode va b., 2024
Relatsion	O‘zlikning boshqalar bilan munosabatda hosil bo‘lishi	Kim, 2021
Tanaviy	Tana va uning kechinmasi orqali o‘zini his qilish	Massie & Staude, 2024
Texnologik (yangi)	Raqamli muhit va algoritmlar ta’siridagi o‘zlik	Lee va b., 2022

Ushbu o‘lchovlar bir-birini istisno qilmaydi. Aksincha, tahlil ularning o‘zaro bog‘liq ekanligini ko‘rsatdi: narrativ izchillik tanaviy tajribaga tayanadi, relatsion o‘lchov esa ekzistensial tanlovning ijtimoiy sharoitini belgilaydi.

3. Autentiklik tushunchasining o‘zgarishi. Zamonaviy tadqiqotlar autentiklikni yakka shaxsning ichki “haqiqiy men”ni kashf etishi sifatida emas, balki jarayon sifatida talqin qilmoqda.

Neyrotekhnologiyalar kontekstida o'tkazilgan tahlilda autentiklikning ikki yangi o'lchovi — eksperimental va relatsion o'lchovlar asoslanadi. Bunda yaqin kishilar shaxs hayotining tashqi baholovchilari emas, balki uning o'zligini birgalikda yaratuvchi hammuallifi sifatida qaraladi [5, 146].

4. Raqamli muhitning ta'siri. Tadqiqotlar onlayn muhitda o'zini taqdim etish alohida muammoli maydon ekanligini ko'rsatmoqda. Foydalanuvchilar bir vaqtning o'zida ochiq bo'lishga va ijtimoiy kutilmalarga moslashishga majbur bo'ladilar — bu holat onlayn autentiklik paradoksi deb ataladi. Algoritmik shaxsiylashtirish esa insonga o'zi haqida tayyor obraz taklif qilib, o'z-o'zini talqin qilish jarayonini tashqaridan shakllantiradi.

2-jadval

An'anaviy va raqamli muhitda o'zlikni anglash

Mezon	An'anaviy muhit	Raqamli muhit
Ma'lumot manbai	Bevosita tajriba va muloqot	Platforma va algoritm tavsiyasi
O'zini taqdim etish	Cheklangan doirada	Keng auditoriyaga, doimiy
Qayta aloqa	Sekin va shaxsiy	Tezkor va miqdoriy (layk, ko'rish)
Izchillik	Nisbatan barqaror	Ko'p profilni va parchalangan
Asosiy xavf	Ijtimoiy rolga singib ketish	Algoritmik obrazga bo'ysunish

Muhokama:

Olingan natijalar klassik ekzistensial falsafaning asosiy tezislarini tasdiqlaydi va ayni paytda ularni aniqlashtiradi. S. Kierkegor, M. Xaydegger va J.-P. Sartr asarlarida ilgari surilgan g'oya — inson o'z mavjudligini tanlov orqali belgilashi — zamonaviy fenomenologik tadqiqotlarda ham markaziy o'rinni saqlab qolmoqda. Biroq zamonaviy adabiyot bu g'oyani ikki yo'nalishda kengaytiradi.

Birinchi kengaytma — relatsion burilish. Klassik ekzistensializmga autentiklik ko'pincha yakka shaxsning jamoadan ajralib chiqishi bilan bog'langan bo'lsa, zamonaviy tadqiqotlarda o'zlikning boshqalar bilan birgalikda hosil bo'lishi ta'kidlanmoqda. “Biz” o'lchovi shaxsdan oldin keluvchi, uni imkon qiluvchi zamin sifatida talqin etiladi. Bu Xaydeggerning birga-mavjudlik (Mitsein) tushunchasiga yaqin, ammo undan farqli o'laroq, jamoaviylik autentiklikka to'siq emas, balki uning sharti sifatida qaraladi.

Ikkinchi kengaytma — tanaviy va vaqtinchalik o'lcham. Qarish, kasallik va tananing o'zgarishi bilan bog'liq tadqiqotlar o'zlikni anglashning mavhum aqliy jarayon emasligini ko'rsatadi. Tana holatining o'zgarishi shaxsning o'zi haqidagi tasavvurini bevosita qayta shakllantiradi. S. Kruks tahlilida qarilik davri autentiklik masalasini yangicha qo'yishi asoslanadi: o'zlik nafaqat tanlanadi, balki tan olinishi ham kerak bo'ladi [6, 743].

Xotira bilan bog'liq tadqiqotlar ushbu xulosani mustahkamlaydi. Narrativ o'zlikning saqlanishi faqat ichki kognitiv qobiliyatga emas, balki tashqi muhit, buyumlar va yaqin kishilar ko'magiga ham tayanadi. Bu esa o'zlikni anglashni taqsimlangan jarayon sifatida tushunish imkonini beradi.

Raqamli muhit bilan bog'liq natijalar alohida muhokamani talab qiladi. Texnologik vositalar insonning bilish jarayonlarini kengaytiradi, ammo ayni paytda ularni tashqaridan shakllantirish imkonini ham beradi [8, 568]. Agar algoritm insonga doimiy ravishda uning “o'ziga mos” deb belgilangan kontentni taklif qilsa, shaxs o'zini kashf qilish o'rniga oldindan tuzilgan obrazni takrorlash xavfiga duch keladi. Falsafiy jihatdan bu Sartr tasvirlagan yomon niyat (mauvaise foi) holatining yangi shaklidir: inson erkin tanlov mas'uliyatidan tayyor ta'rifga yashirinadi.

Shu bilan birga, raqamli muhitni faqat xavf manbai sifatida talqin qilish bir tomonlama bo'lar edi. Onlayn makon ayrim shaxslar uchun o'z tajribasini ifodalash va o'xshash kishilar bilan bog'lanish imkoniyatini ham yaratadi. Masalaning mohiyati texnologiyada emas, balki insonning unga nisbatan refleksiv pozitsiyasini saqlab qola olishidadir.

Taklif etilayotgan model. Yuqoridagi tahlil asosida o'zlikni anglash jarayonining to'rt komponentli modeli taklif etiladi: (1) ekzistensial asos — tanlov va mas'uliyat; (2) narrativ tuzilma — hayotni izchil hikoyaga aylantirish; (3) relatsion maydon — boshqalar bilan birgalikdagi hamyaratuvchilik; (4) tanaviy-vaqtinchalik zamin — tana va yosh orqali kechuvchi tajriba. Raqamli muhit ushbu to'rt komponentning har biriga ta'sir ko'rsatuvchi tashqi sharoit sifatida qaraladi.

Tadqiqotning cheklolari va kelgusi yo'nalishlar. Ish nazariy tahlil doirasida bajarilgani sababli taklif etilgan model empirik tekshiruvni talab qiladi. Kelgusi tadqiqotlarda ushbu modelni turli yosh guruhlari va madaniy kontekstlarda sinovdan o'tkazish, shuningdek, o'zbek va Sharq falsafiy an'anasidagi "o'zlikni bilish" tushunchasi bilan qiyoslash istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Xulosa:

Olib borilgan tahlil shaxsning o'zligini anglash muammosini yagona ta'rif doirasida hal qilib bo'lmashligini ko'rsatdi. O'zlikni anglash tayyor mohiyatni kashf etish emas, balki uzluksiz davom etuvchi ekzistensial jarayondir.

Zamonaviy tadqiqotlar tahlili ushbu jarayonning to'rt o'lchovini ajratish imkonini berdi: ekzistensial, narrativ, relatsion va tanaviy. Ular bir-birini istisno qilmaydi, aksincha, o'zaro bog'liq holda yagona tuzilmani hosil qiladi.

Raqamli muhit o'zlikni anglash uchun ham imkoniyat, ham xavf yaratadi. Asosiy xavf ma'lumotning ko'payishida emas, balki insonning o'zi haqidagi talqinni tashqi manbaga topshirib qo'yishidir.

Shu sababli zamonaviy sharoitda o'zlikni anglashning muhim sharti — refleksiv pozitsiyani saqlab qolish, ya'ni o'ziga taklif etilayotgan obrazlarni tanqidiy baholash va ular bilan aynanlashishdan oldin to'xtab, savol qo'ya olish qobiliyatidir.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Alfano, M., Ekstrom Fard, A., Carter, J. A., Clutton, P., & Klein, C. (2020). Technologically scaffolded atypical cognition. *Synthese*, 198(Suppl. 1). <https://doi.org/10.1007/s11229-020-02724-x>
2. Čapek, J., & Loidolt, S. (2021). Phenomenological approaches to personal identity. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 20(2), 217–234. <https://doi.org/10.1007/s11097-020-09716-9>
3. Dings, R. (2021). Meaningful affordances. *Synthese*, 199(1–2), 1855–1875. <https://doi.org/10.1007/s11229-020-02864-0>
4. Drummond, J. J. (2021). Self-identity and personal identity. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 20(2), 235–247. <https://doi.org/10.1007/s11097-020-09696-w>
5. Haimson, O. L., Liu, T., Zhang, B. Z., & Corvite, S. (2021). The online authenticity paradox: What being “authentic” on social media means, and barriers to achieving it. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CSCW2), 1–18.
6. Kim, H. Y. (2021). *Self as we: Ouri, intersubjectivity, and presubjectivity*. Lanham, MD: Lexington Books.
7. Matějčková, T. (2021). Saying no (to a story): Personal identity and negativity. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 20(2), 353–364. <https://doi.org/10.1007/s11097-020-09700-3>
8. Heersmink, R. (2022). Preserving narrative identity for dementia patients: Embodiment, active environments, and distributed memory. *Neuroethics*, 15(2). <https://doi.org/10.1007/s12152-022-09479-x>
9. Lee, A. Y., Mieczkowski, H., Ellison, N. B., & Hancock, J. T. (2022). The algorithmic crystal: Conceptualizing the self through algorithmic personalization on TikTok. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 6(CSCW2), 1–22. <https://doi.org/10.1145/3555601>
10. Kruks, S. (2023). Old age and the question of authenticity. In L. Schoonheim, J. Jansen, & K. Vintges (Eds.), *Simone de Beauvoir and contemporary political theory: A toolkit for the 21st century* (pp. 145–162). New York, NY: Routledge.

11. Iftode, C., Zorilă, A., Vică, C., et al. (2024). Experimental and relational authenticity: How neurotechnologies impact narrative identities. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 23(4), 743–760. <https://doi.org/10.1007/s11097-022-09825-7>
12. Massie, P., & Staude, M. (2024). Ageing-in-the-world. *Continental Philosophy Review*, 57(4), 565–584.
13. Tei, S., Fujino, J., & Murai, T. (2025). Navigating the self online. *Frontiers in Psychology*, 16, Article 1499039. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1499039>

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
LOOK TO THE PAST

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000